

tette, bár nagy figyelemmel kíséri a határain találkozó orosz és német akciókat, még mindig nyílt kérdés, ki lesz Románia északnyugati szomszédja: a keletről is határoló Oroszország a maga ukrán joga alapján — s itt figyelembe kell venni a német-ukrán politika új fordulatát, új orosz megoldását is, — avagy pedig az új, kis Lengyelország, de vajjon milyen formában?

Mindenesetre Németország mindent elkövet arra nézve, hogy Lengyelország, amennyiben megmarad valamilyen formában e mostani tragédia után, ne támadhasson fel többé a versaillesi szerződésben adott keretek között. Hitlernek szeptember 19-én Danzigban tartott nagy beszédén ez a gondolat uralkodott. Arról beszélt, hogy ezen a nagy földterületen Német- és Oroszország hivatottak a vezetésre és ők döntenek el e terület sorsát, ők határozzák meg Lengyelország helyzetét is, egyben élesen támadta a nyugati demokráciákat és kijelentette, nyilván ismervén a nemzeti-szocialista rendszer megdöntésére irányuló angol és francia terveket, hogy Németország akármilyen hosszú háborúra is elszánta magát. A német vezér beszéde alaposan megcáfolja azon feltételezéseket, hogy a lengyel kérdés elintézése után Németország és a nyugati hatalmak békét kötnek egymással. Mintha az új háború csak igazán most kezdődne el az egyelőre még kialakulatlan nyugati frontokon.

GOGOLÁK LAJOS

ADY ÉS A „MAGYAR SZEMLE“

NÉMETH LÁSZLÓNAK a legutóbbi másfélszázad magyar irodalmát Újraértékelő, „Kisebbségben“ című tanulmányát folyóiratunk augusztusi számában Szekfű Gyula reményeken felüli megismeréshez segítette. Pleonazmus volna tehát a jeles szerzőnek „hígmagyar és mélymagyar“ elméletére meg egyéb elképzeléseire visszatérni. „Személyes kérdésről“ is lévén szó, fokozottan tartózkodnánk ettől, ha nem egy veszedelmes tünet jelentkezésével állnánk szemben.

Németh Lászlót eddig mohó olvasmányoszomja tette szenvedélyes fölfedezővé. A dilettánsok hamvas csodálkozásával sorozatosan fedezgette fel literatúránk régóta számontartott és méltányolt értékeit, majd élesen szembe fordult mindazokkal, akikről időközben kiderült, hogy a fölfedezés dicsőségét — szerényebb becsvággyal, de jóval előtte — learatták s ezzel az ő kolumbuszi örömeit hült poraikban is megkeserítették. Új könyvecskéjében most ellenkező módszerrel kísérletezik: olvasás nélkül próbál valamit fölfedezni. A vállalkozás sikere így kétségtelenül biztatóbb \$ mi érthető érdeklődéssel kísérmők műhelymunkáját, ha kinyilatkoztatásai nem kizárólag sajátos kényszerképzeteiben gyökereznének.

Németh László említett dolgozatában folyóiratunkat ismételtén tollára méltatta; írói tollát azonban már nem tisztelte meg annyira, hogy írásának hitelét is biztosítsa. Figyelmen kívül hagyjuk elszomorítóan gondatlan kiállítású barna füzetének a Magyar Szemlére vonatkozó személyeskedő megjegyzéseit, amelyek legfeljebb az ő egyéni indulatait jellemzik. Arra a távoli célzására is, hogy „Inke és Budakesz közt mély (tehát nem híg!) érdekegyezés volt“ — mindössze azt jegyezzük meg, hogy Budakesz nevű helység Magyarországon nincs, soha nem is volt, csupán az ő írásművében létezik, de ott aztán következetesen háromszor is előfordul; föltételezzük, hogy amennyiben gyakoribbak lesznek azok a „legmélyebb órái“, amikor

az általa ugyancsak le-hígított Arany Jánost olvashatja, a Toldi Szerelmében magától is rájön a keresett szó hibátlan alakjára. (Hogy Magyarország Helységnevtáráról ne is beszéljünk!)

Ezt s a hasonló egyéb lappáliákat mellőzve, mindössze a folyóiratunkat elmarasztaló következő ítéletével kívánunk foglalkozni: „Bethlen és Szekfű a címlapon: milyen epigrammatikus megvallása volt ez az Ady magyarsága ellen kötött szövetségnek.“ Ennek az óvatosan homályos, szükség szerint szabályozható, tipikusan némethlászlói kinyilatkoztatásnak valószínűleg az akar az értelme lenni, hogy a Magyar Szemle kezdettől fogva mereven elzárkózott és munkatársait is ellenséges blokkba tömörítette Ady szellemi örökségével, egész világképével szemben. Németh elszólására vonatkozó alábbi tájékoztatásunk nem az illusztris szerzőnek szól. A kritikának alapfeltétele a jóhiszeműség, az őszinte meggyőződés; aki bírálatát lelkiismerete mérlegén lemérni elmulasztja, végzetes ítéletet tart önmaga fölött. Nem tisztünk utólag kioktatni a kritikust, aki elemi kötelessége alól önhatalmúlag mentesítette magát. Neki úgy tetszett, hogy a Magyar Szemle véd- és dacsövetséget létesített Ady ellen s parádés ötletét nem óhajtotta föltevése ellenőrzésével megzavarni. Mi tehát kizárólag a netalán félrevezetett olvasó kedvéért adunk némi tájékoztatást, akinek esetleg nem volt alkalmja — de nem is volt kötelessége — az Ady-kérdésben kezdettől következetesen tanúsított álláspontunkat megismerni. Annak eldöntését, hogy vajjon munkásságunkat Ady magyarsága „mellett“ vagy „ellen“ végeztük, teljesen az olvasó józan ítéletére bizzuk.

A Magyar Szemle mindjárt legelső számában (1927 szeptember) — Makkai Sándor: Magyar fa sorsa című könyvét ismertetve — két Ady-vonatkozású cikket közöl. Az egyikben Takáts István megállapítja, hogy „a hazafiatlannak mondott Adynál senki nem látta meg jobban a magyarság végzetét“; szükségesnek tartja, „hogy az ifjúság ismerje és alaposan ismerje Ady költészetét, hogy rádöbbenjen a magyar élet igazi arcára, amelyet Ady költészete revelál“. A másik cikkben a szerkesztő, Szekfű Gyula hasonló nézeteket fejtet. A Makkai Sándor könyve körül támadt bonyodalmat vizsgálva, rámutat azokra az alkati különbségekre, amelyek az Ady-kérdést nemzedékek ütközőpontjává tették s megmagyarázza (mert 1927-ben bizonyos körökben még nagyon is magyarázatra szorult), hogy új szintézis csakis úgy állhat elő, ha a klasszicizmust lezárt fejlődésnek tekintjük s egy új kibontakozás előmunkálataihoz kezdünk. „Makkai könyvének az új magyar jövődő lelkes igenlésében van a jelentősége — írja Szekfű — inkább, mint Adyról szóló megállapításaiban, melyek a költő egyéniségét illetőleg különben is alig adnak egyéb képet, mint amelyik Horváth János tollából áradt szét közkeletű nemzeti felfogássá.“

Bizonyára nem véletlen, hogy a meginduló „konzervatív“ folyóirat már legelső számában ennyire súlyt helyez az Ady-kérdés mikénti értelmezésére. S ha a szerkesztő Ady értékelése tekintetében Horváth János klasszikus Ady-tanulmányát jelölte ki zsinórmértékül, a folyóirat mindmáig e szilárd normához igazodott, már csak azzal is, hogy Horváth János szerkesztette kiadványunkban, a „Magyar versek könyvé“ -ben — minden szerzői és kiadói jogi megkötöttség ellenére! — Ady harminc verssel, Petőfi és Vörösmarty után a legtöbbször szerepel. Egyébként elég lesz utalnunk arra, hogy a Magyar Szemle irodalomtörténész munkatársai szinte kizárólag Horváth János tanítványai, akik természetszerűen az általa képviselt s bizonyára minden Ady-interpretáció közül legmélyebb magyarságú felfogást hagyományozzák tovább. De nem irodalomtörténész fiataljaink is, ha Ady magyarságával foglalkoztak (s újabb szellemi életünk problémáit feszegetve, ezt minduntalan érinteniök kellett), többé-kevésbé közös gondolkodásuknál

fogva ugyanezen nézeteket vallották. Keresztury Dezső egyszerre három tanulmányban (Irodalmi életünk feszültségei, 1930 április, Irodalmi életünk és társadalmunk, 1930 június, Az új magyar irodalom, 1931 november) fejti ki Ady-szemléletét: „A kor Ady nevét írta zászlajára — olvassuk tőle. — Tépett, tragikus magyarságában önmagára ismert. Sorsában az elzuhant magyarság példáját látta. Lázás vízióiban legmélyebb szimbólumait érezte meg. Egységes, osztályok és világnézetek határait elmosó magyar világképben egy új magyar egység csiráit sejtette stb.“ Egyidejűleg Bisztray Gyula Ady „zseni“-jének korszakos jelentőségét méltatja (Újarcú magyar poéták, 1930 július) és költészetéről mint „az új magyar líra legmagasabbréndű megnyilatkozásáról“ emlékezik meg (Modem irodalomszemlélet, 1931 május). Katona Jenő tanulmánya (Új népiesség? 1933 február) hasonló eredményeket összegez. Alig található annyi egybehangzó vélemény folyóiratban, mint a Magyar Szemlében Adyról. Szabó Zoltán (Cserkészlet a fiatalságban, 1933 augusztus) már madártávlatból tekint le „a huszasévekbeli hatalmas vitákra, amelyek háborúelőtti akadémikusok és szintén háborúelőtti Ady-követők között“ zajlottak, — annyira természetes a fiatalok Ady-képe a Magyar Szemle hasábjain. Nemsokára Tolnai Gábor is megismétli, hogy »Ady esztétikai jelentőségének kérdése régen nem vitás«. (Újabb Ady-irodalom, 1935 szeptember.) Cikke, mely Ady emlékező híveinek, az irodalom öreghonvédjeinek elszaporodását teszi szövé, azzal, hogy az erdőt hangsúlyozza a fákkal szemben: Ady közvetlen megismertetését szolgálja s a költő szoborrá merevítése ellen küzd. Folyóiratunk fiatal írói természetes magátólértetődéssel, a legcsekélyebb gátlás nélkül nyilvánították véleményüket Adyról — s vele együtt sok egyébről —, mert a Magyar Szemle munkatársi közösségében még csak kétségük sem támadhatott, hogy a Németh Lászlótól aposztrofált vezetők esetleg másfajta Ady-képet kívánnának kialakítani. És hogy ez így van s nem másképpen, s az idézett példák nem szórványos, véletlen jelenségek, hanem a folyóirat szellemét, programját tükrözik, arra nézve álljon itt Szekfű Gyulának a gróf Bethlen István hatvanadik születésnapjára kiadott ünnepi számba (1934 október) írott nyilatkozatából e párszavas dokumentum: „A részleteken felülemelkedve a folyóiratot jellemző specifikus irányokat mind az ő — t. i. gróf Bethlen István — helyeslése mellett dolgoztuk ki, különösen áll ez a fiatalság részvételét, a folyóirat szerkesztésébe bevonását illetőleg.“

De éljünk a sanda gyanúval, hogy a megszólaltatott hangok csak a fiatalság különvéleményét képviselik, amelynek az opportunus folyóirat tisztára számításból adott helyet. Ám a Magyar Szemle Ady-képének összhangja akkor sem változik, ha az apák, sőt nagyapák korosztályába tartozó munkatársakat fogjuk vallatóra. Szekfű Gyula mellett Ravasz László, Jancsó Benedek, Kállay Miklós, Nyirő Gyula stb., mindenki, aki Adyról irt, ugyanezt az egységes, modem felfogást képviselte s nyilatkozataikban még véletlenül sem mutatkozik bizonytalanság Adynak és magyarságának értékelését illetőleg. „Ady egyetemes szelleméből és abszolút líraiságából következik, hogy az emberi érzésnek majdnem minden változata, átmenete és lehetősége benne lírává vált“ — írja Ravasz László (Ady vallásossága, 1927 november). Kállay Miklós Ady lírájának szuggesztív tömeghatásáról beszél (A magyar költészet új ösvényei, 1932 november), Nyirő Gyula pedig annyi megértéssel elemzi Ady lelki betegségét (Ady, a schizoid költő, 1933 január), hogy e kényes kérdéseket boncoló mintaszerű tanulmány egymaga képviselheti folyóiratunk Ady-szolgálatát: „Csodálatosabb mithosz, babona-termelő lelket nem ismerünk Adynál — írja. — De szemben a schizophreniás beteggel és a schizophreniás költővel, Ady lelkének ezek a tulajdonságok csak egyetlen regiszterét jelentették, mégha

a leghatalmasabbat is, csak egyet a sok közül. Ady ezt a regisztert olyan tudatosan, olyan tökéletesen szolgáltatta meg, ahogyan azt csak a zseni, csak a tudatos alkotó művész teheti. És amikor a román parlamentben ellenségeink politikai fegyverként akarták ellenünk szegezni Ady egyik nemzetostorozó versét, minden magyar sajtószerv közül megint csak a Magyar Szemle utasította vissza az alattomos támadást, amely bizonyos „mély“ konzervatív körökben is súlyos érv lehetett volna Ady magyarsága „ellen“. Nem kisebb egyéniség, mint boldogult Jancsó Benedek — már nem is az apák, hanem a nagyapák generációjából — végezte el e feladatot (Ady a román parlamentben, 1930 március), jelölve annak, hogy a Magyar Szemle hasábjain a húsz évesektől a hetven évesekig mindenkinek egységes, szélkakas módjára soha nem változtatott véleménye volt „Ady magyarságáról“.

Németh László annakidején, „Tanú“ című, saját használatára létesített folyóirata megindításakor, egyéni akcióját azzal indokolta — bizonyára önmaga előtt —, hogy megelégette más folyóiratok „tisztátalan írásainak szomszédságát“. Nos, egybevetve olimpuzi ítéletét a Magyar Szemle tizenkét éves kulturális szolgálatával és abban Ady ismertetése körül végzett munkánkkal, önkénytelenül merül fel a kérdés: vajjon a jeles szerző e finnyás régebbi írásművei hogyan érzik magukat szóbanforgó új könyvének szomszédságában?

Németh László pamfletje végén írói tízparancsolatot közöl. A legelső parancsot azonban kifejejtette: A magyar író legyen szavahihető.

AZ OLVASÓ FIGYELMÉBE

A szeptemberben életbe léptetett hivatalos rendelkezés következtében folyóiratunk is kénytelen terjedelmét átmenetileg csökkentem. Októberi számunk már ebben a szűkebb terjedelemben jelenik meg. Midőn ezt előfizetőink és olvasóink szíves tudomására hozzuk, egyúttal közöljük, hogy a terjedelem csökkenését minden rendelkezésünkre álló módon igyekszünk enyhíteni. Ennek megfelelően a cikkek folytatólagos szedésével és kisebb betűfajta alkalmazásával lehetővé tesszük, hogy a kevesebb oldalszámon majdnem ugyanannyi olvasmányt nyújtsunk, mint a korábbi Magyar Szemle kötetjeiben. Felhívjuk továbbá a Magyar Szende Baráti Szövetségének tagjait, hogy az 1939. évre esedékes 6 drb. fűzött vagy 4 drb. kötött ajándék Kincsestár-kötet mielőbb igényelni szíveskedjenek, minthogy ily irányú igényléseiket december 31. után nem vehetjük figyelembe.